

Den danske Brigade i Sverige 1943-1945 - Uniformer

Indledning

Det var en omtale i Knud J.V. Jespersens bog om Brigaden (Kilde 2), der førte mig på sporet af det (hedengangne) engelske blad *MILITARY HOBBIES*, som i sit marts-april nummer fra 1990 havde en artikel af en englænder ved navn R.S. Kidd. Artiklen skulle bl.a. indeholde en farveplanche og det lød jo unægtelig interessant.

Da jeg ikke er bekendt med kilder, der i nogen samlet form beskriver Brigadens uniformering, fravalgte jeg derfor en sammenfattende beskrivelse af brigadens uniformering i mine hidtidige papirer om Den danske Brigade.

Det er nu lykkedes mig - via Internettet - at tilvejebringe et eksemplar af det omtalte blad (Kilde 1), og jeg med udgangspunkt heri søgte at råde bod på en manglende uniformsbeskrivelse. Planchen kunne måske i sig selv have været smukkere tegnet, men da den, mig bekendt, er den eneste af sin slags, kan man ikke tillade sig at være alt for kræsen.

Baggrund

Under Brigadens første uddannelse (politiuddannelse, som det blev kaldt for at sløre intentionerne) bar soldaterne en overtræksuniform (drejlstøj) af lærred, en felthue (skihue) og en kappe (trenchcoat). Til vinterbrug anvendtes skibukser og en uniforms lignende våbenfrakke. Som øvelsesuniform var denne påklædning anvendelig, men den var ikke egnet som feltuniform.

Brigadens ledelse frygtede endvidere, at man fra tysk side ikke ville anerkende uniformen som netop den militære uniform, der skulle yde soldaterne beskyttelse i henhold til Haag Konventionen af 1907 - altså vise, at der var tale om regulære krigsførende og ikke ugerningsmænd¹. For at modvirke dette forhold besluttedes det derfor, at alle i Brigaden skulle udrustes med et armbind. Af diskretionshensyn blev disse armbind syet af brigadestabens kvindelige kontorpersonale.

Brigadearmbindet, som det efterfølgende blev benævnt for typemæssigt at skelne det fra *frihedskæmperarmbindet*, er af tyndt rødt stof, 11 cm bredt, med 23 mm brede hvide kantbånd. På midten er påsyet et broderet mærke 6x3 cm med krone og navnet "DANMARK" i hvid farve.

Principskitse: Brigadearmbind. Egen tilvirkning, bl.a. på baggrund af Kilde 1.

I forbindelse med overførslen til Danmark blev en del af brigadearmbindene ombyttet med frihedskæmperarmbind, men begge typer ses på fotografier af enheder i København 6. maj 1945. Se "Den danske Brigade i Sverige 1943-1945 - 1. - 4. Bataljon, Del 3" for en nærmere omtale af armbindingene og eksempler på brug af begge typer.

Feltpolitidetachmentet bar som eneste enhed sit eget armbind, nemlig et frihedskæmperarmbind, påsyet bogstaverne P og D, hvilket må stå for **politidetachment**. Sandsynligvis blev dette armbind dog først anlagt efter, at styrken optog sin tjeneste ved Grænsen.

Principskitse: Feltpolitidetachmentets armbind. Egen tilvirkning, med inspiration i Kilde 2.

To medlemmer af Feltpolitidetachmentet visiterer, i samarbejde med en engelsk soldat, tyske soldater ved Grænsen i maj 1945. Fra Kilde 1, der har Imperial War Museum i London som kilde.

¹ Udtrykket stammer fra *Huskebog til brug i felten, ved øvelser og krigsspil* af H.H. Jørgensen, N. Olaf Møllers Forlag, København 1936.

Den danske Brigade i Sverige 1943-1945 - Uniformer

Den danske Brigade i Sverige 1943-1945 - Uniformer

Forklaring til uniformsplanche

- A. Premierløjtnant, 2. Bataljon.
- B. Nationalkokarde, båret på felthuen, jf. figur A.
- C. Brigademærket; i princippet som hjelmmærket på Stålhjelm Model 1923.
- D. Gruppemærke (officerer); blev båret som kravemærke, jf. Figur A.
- E. Skulderklap for en premierløjtnant af 4. Bataljon.
- F. Orlogsgast i marineuniform af svensk model². Af særlige danske kendetegn føres huebåndet med ORLOGS-FLAADEN, nationalkokarde samt brigademærket.
- G. Frihedskæmperarmbind, med metalskjold. Hvorfor mærket er gengivet med gyldent skær vides ikke; de eksempler jeg har set, er alle udstyret med et sølvblankt mærke.
- H. Hjelmmærke, båret på begge sider af stålhjelmen, ofte næsten usynligt på grund af hjelmnettet.
- I. Skulderklap for en underkorporal af 3. Bataljon.
- J. Underkorporal af 5. Bataljon.
- K. Feltkøkkenlotte. Det er svært at tyde farven på skydesløjfen helt præcist, og den kan således angive tilhør til enten Stabskompagniet (karmoisinrød) eller 1. Bataljon (rød). Lotten bærer Brigadearmbindet.
- L. Det centrale felt på Brigadearmbindet.

Skydesløjfer

Brigaden anlagde et system af skydesløjfer (på skulderklapperne) - højrød, rød, hvid, lyseblå, gul, grøn og sort:

						
Stab og stabskompagni	1. Bataljon	2. Bataljon	3. Bataljon	4. Bataljon	5. (tunge) Bataljon	Pionerkommandoen

Systemet kendes fra den danske Uniform 1923, hvor farverne blev båret som underafdelingsmærker - et cirkulært underlag for afdelingsmærket, der blev båret over højre brystlomme. Rækkefølgen i denne periode var da højrød, hvid, lyseblå, gul, grøn, violet og sort for 1. - 7. underafdeling. Violet ses således ikke anvendt i Brigaden, idet Pionerkommandoen, som burde have været 6. underafdeling fik sort som farve - den traditionelle pionerfarve.

*Brigaderer i Hjørring, umiddelbart efter Befrielsen.
Fra Kilde 4.*

² Ud fra hidtidigt konsulterede kilder var det min opfattelse, at marineuniformerne var af dansk model, se Den danske Flotille, Del 1. Oplysningen om, at der skulle være tale om en svensk marineuniform stammer fra R.S. Kidds artikel. Heraf fremgår også, at kokarden skulle være særlig stor. Så vidt jeg kan afgøre, så brugtes Flådens standardkokarde, der var noget større end Brigadens huemærke, hvorfor det kan være på sin plads at gøre opmærksom på størrelsesforholdet.

Den danske Brigade i Sverige 1943-1945 - Uniformer

Kilde 4 anfører, at der her, og på det følgende fotografi, er tale om 2. Bataljons 3. Kompagni. Et nærmere studie af skydesløjferne afslører dog, at visse af personerne bærer en kombination af et mørkt og et lyst bånd, mens andre alene har et lyst bånd. Men en forklaring på denne kombination kendes ikke.

2. Bataljon, der havde kaptajn E.T.C.A. von Freiesleben som chef, fik i forbindelse med Brigadens udstationering i Danmark tildelt bevogningsopgaver ved militære og andre installationer i København og Nørrejylland.

Brigaderer i Hjørring, umiddelbart efter Befrielsen.

Gradstegn

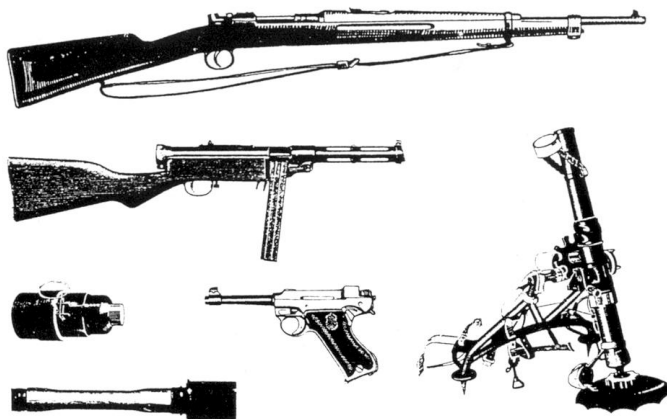
Gradstegnene var i princippet som de daværende danske, blot vist med svenske distinktioner (fra 1923 og 1939 uniformerne).

Korporaler og underkorporaler, der efter dansk system bar deres stofvinkler på underærmerne, bar gyldne metalvinkler på skulderklapperne.

Oversergent	To sølvfarvede bjælker
Sergent	En sølvfarvet bjælke
Korporal	To gyldne vinkler
Underkorporal	En gylden vinkel

Det står ikke klart, hvorledes befalingsmænd af officiantgruppen var distinktioneret.

Personlig udrustning og lette våben

Eksempler på den personlige udrustning, uniformer samt håndvåben findes i disse artikler:

Udrustning	1. - 4. Bataljon, Del 2
Uniformer	1. - 4. Bataljon, Del 3
	1. - 4. Bataljon, Del 4
Lotteuniformer	Feltkøkkenlotterne
	Sanitetskompagniet
Armbind	Feltpolitidetachmentet
Lette våben	1. - 4. Bataljon, Del 1

Svenske våben i dansk tjeneste. Fra Kilde 4.

Den danske Brigade i Sverige 1943-1945 - Uniformer

Våbneenes danske betegnelser er: 6,5 mm gevær M.96 S, 9mm maskinpistol M 37/39 S, 9 mm pistol M.40 S og 47 mm morter M.40 S. Håndgranaterne er de svenske Spränghandgranat m/39 (med skaft) og Spränghandgranat m/40 (sandsynligvis). Håndgranaternes danske betegnelse fremgår ikke af kilderne.

Den svenske feltuniform Model 1939

Den svenske feltuniform Model 1939 var fremstillet af gråbrunt stof. Den afløste den grå feltuniform Model 1910 og mellemkrigstidens gråbrune Model 1923.

Model 1939 blev anvendt af hele den svenske hær, bortset fra Hjemmeværnet (Hemvärnet), til hvilke der var fremstillet en særlig uniform af nogenlunde samme snit.

Svensk infanterist, i uniform Model 1939. Fra "Soldatinstruktion för Infanteriet", 1939, hvorfra også gradstegnene stammer.

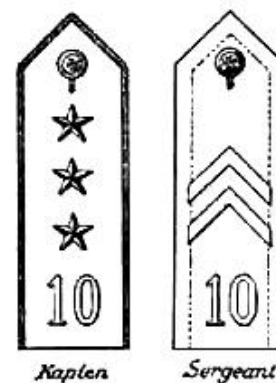
De svenske gradstegn, af gyldent messing, blev båret på skulderklapperne, med et system af stjerner for officersgraderne og vinkler for underofficerer.

Bemærk, at svenske sergenter kun bar to vinkler.

Fra Kilde 7.

Tilsvarende gradstegn blev anvendt i Brigaden, idet der på officerernes uniformer tilføjedes *Gruppemærke for officerer* fra den danske model 1923 uniform.

Uniform 44, svensk model

En egentlig feltuniform kom frem i sommeren 1944. Den var fremstillet af svensk uniformsstof, samme type som den svenske Model 1939 uniform, men uniformsjakken af et andet snit. Med sin korte jakke mindede den om det engelske battledress fra 1937, og soldaterne døbte den derfor straks *Montgomeryuniformen*.

Kilde 1 viser på side 153 et billede af brigadechefen, General Knudtzon, hvor han bærer læderlivrem med tilhørende skrårem. Om dette lædertøj stammer fra generalens danske uniform eller fra svenske beholdninger, vides ikke.

Uniformen mindede i snittet også om den tyske Model 1944 uniform, hvis korte jakke bl.a. blev til som følge af mangel på uniformsstof. Manglen på stof var stor i Sverige og det var derfor rationeret. Fra svensk side gjorde man, hvad man kunne for at imødekomme de danske behov, men selv ved Brigadens overførsel til Danmark i begyndelsen af maj 1945 var ikke alle brigader udrustet med den rigtige uniform; de lavest prioriterede enheder, f.eks. Motorvognskommandoet og Brandkommandoet, bar stadig de skibukser og lærredsjakker, som også blev anvendt i uddannelseslejrene.

I foråret 1945 fik Brigaden ordre til at anskaffe og oplægge materiel til to regimenter (2 x 5.000 mand), som det blev forudsat skulle oprettes efter Brigadens overførsel til Danmark. Det fornødne uniformsstof var frigivet af de svenske myndigheder, og fremstillingen af uniformer var igangsat, da Freden kom. Det lykkedes således ikke at have disse uniformer helt klar, da Hæren indkaldte mandskab i sommeren 1945; kun det nødvendige antal støvler var helt på plads.

Svensk kaptajn af artilleriet, i uniform Model 1939. Fra "Soldatinstruktion för Infanteriet", 1939.

Den danske Brigade i Sverige 1943-1945 - Uniformer

Væbnet til tænderne ses de netop hjemvendte soldater - forspidsen for 1. Bataljon - på kajen i Helsingør, den 5. maj 1945.

Denne gengivelse af et af de klassiske billeder fra Brigaden stammer fra Kilde 1; findes i kommenteret udgave i "1. - 4. Bataljon, Del 2."

Fotografiet giver et godt indtryk af brigaderernes uniformer som deres personlige udrustning.

Kilder

1. DANFORCE, *Den danske Brigade 1943-45* af R.S. Kidd, MILITARY HOBBIES, marts-april 1990.
2. *Brigaden - Den danske Brigade i Sverige 1943-1945* af Knud J.V. Jespersen, Gyldendal, København 1993, ISBN 87-00-14924-1.
3. *Nogle erfaringer og minder fra Den danske Brigades materielanskaffelser* af kaptajn, våbeningeniør, Einar Lund og kaptajn H.C. Engel, Dansk Artilleri-tidsskrift, 5. hæfte, oktober 1946, side 155-189.
4. *Svensk og engelsk udrustning i den danske hær* af Ole Niemann, Gyldenløve (udgivet af Dronningens Livregiments Soldaterforening), december 1998. Materialet ser ud til at være en sammenskrivning af forfatterens artikler *Svenske våben og udrustning i Den danske Hær 1944 - ca. 1950* og *Engelsk udrustning i den danske hær efter besættelsestiden* bragt i *Våbenhistorisk Tidsskrift*, nr. 1/1998 og nr. 7/1997 (udgivet af Våbenhistorisk Selskab).
5. *Lærebog for Hærens menige, 1. Del, Midlertidig Udgave, Fælles for alle våben, korps og afdelinger*, København 1946 og 1950.
6. *Svenske våben i den danske hær 1946* af kaptajn I.V. Vorsling, Dansk Artilleri-tidsskrift, 4. hæfte, august 1946, side 105-122.
7. *Den danske Brigade* redigeret af Niels Grunnet og Bent Demer, H. Hirsprungs Forlag, København 1945.
8. *Den danske Brigade i Sverige 1943-1945* af K.V. Nielsen, udgivet af Den Danske Brigadeforening, 1985, København 1985, ISBN 87-981346-4-7.

Afslutning

Med R.S. Kidds planche og de øvrige oplysninger i samme artikel er der hermed føjet en naturlig afslutning til mine fremstillinger af historien om Den danske Brigade i Sverige, og dermed dette særegne kapitel i Forsvarets historie.

R.S. Kidd undlader helt at omtale Brigadens Flyverstyrker, og deres særlige uniformering. For delvist at dække dette hul henviser jeg til "Brigadens Flyverstyrker."

Det er dog ikke alle forhold omkring flyverstyrkens uniformering, der foreligger fuldt belyst. Brugtes f.eks. svenske pilotvinger eller danske og bibeholdtes i givet fald forskellen mellem piloter fra Hæren og Flåden?

Flygförarmärke m/36.
Fra "[Silvringar & Guldvingar](#)."

Der er således stadig uklare punkter i historien, så måske det alligevel ikke er mit sidste papir om Brigaden ...

Per Finsted

Den danske Brigade i Sverige 1943-1945 - Uniformer, Supplement

Indledning

I mit papir om Brigadens uniformer skrev jeg, at jeg ikke var bekendt med, hvorledes officianter var distinktioneret. Denne mangel kan jeg nu råde en smule bod på, om end det delvise svar rejser en række yderligere spørgsmål.

Gruppemærke for officianter

Officiant O. Christensen, delingsfører for 1. Deling, 2. Kompagni, 4. Bataljon¹. Fra [Brigadeforeningens hjemmeside](#).

Billedet viser kravemærker, der må antages at være Brigadens gruppemærker for officianter.

I modsætning til det gruppemærke, som officererne bar, ser officiantens kravemærke ikke ud til at være identisk med det tilsvarende danske Model 1923 mærke.

Gruppemærke for officianter, Model 1923. Fra Kilde 1.

Det "svenske" mærke, om end det kan være vanskeligt at tyde helt præcist, ser ud til at være ruderformet, ikke cirkulært.

Desværre er det ikke muligt at se distinktionerne på skulderklapperne, så denne del af "gåden" står stadig åben.

Officiant Christensen bærer Brigadens geværmærke og maskinpistolmærke over sin venstre brystlomme. Endvidere bæres et mindre cirkulært mærke, som jeg desværre ikke kan identificere. Et måske tilsvarende mærke, som vises på R.S. Kidds uniformsplanche (figur J) omtales som et uspecificeret udmærkelsestegn.

Kilder

1. *Lærebog for Hærens menige, 1. Del, Midlertidig Udgave, Fælles for alle våben, korps og afdelinger*, København 1946 og 1950.

Per Finsted

¹ I Bilag 1 til "1. - 4. Bataljon, Del 1" fremgår den detaljerede organisation for 2. Kompagni i 4. Bataljon.

Den danske Brigade - Uniformer

Supplement om svenske afdelingsmærker og gradstegn

Indledning

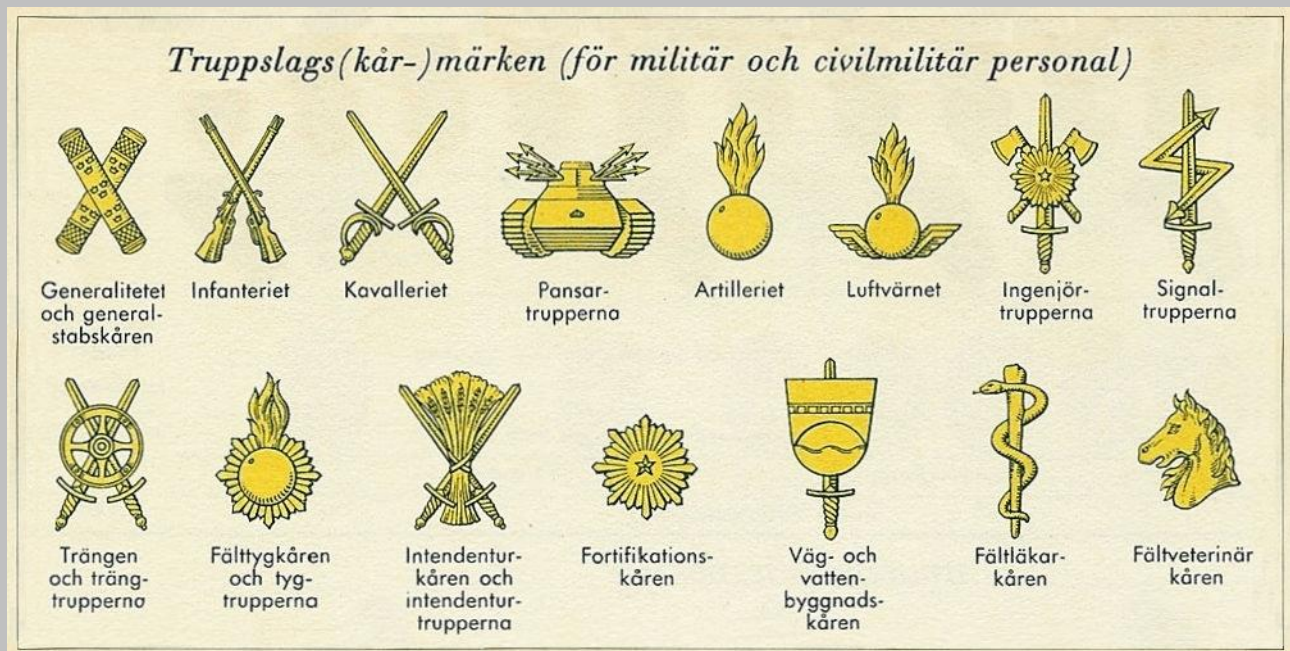
I forbindelse med et spørgsmål fra en læser af Chakotens hjemmeside, Søren ?, har jeg modtaget tre plancher, som han tidligere har fået af en samler af mærker fra Den danske Brigade.

Plancherne kan fint supplere det materiale om Brigadens uniformer, som allerede findes på hjemmesiden, om end der stadig er en række ubesvarede spørgsmål.

En ting man må holde sig for øje i forbindelse med Brigadens mærker er, hvilken del af Brigadens historie man beskæftiger sig med, idet uniformeringen veksler mellem perioderne. Brigadens uniformshistorie kan groft opdeles i tre perioder - før mobiliseringen, mobiliseringen og overførslen til Danmark samt indsatsen i Danmark.

Afdelingsmærker

Nedenstående mærker stammer fra *Soldatinstruktion för infanteriet, 1944* (en svensk pendant til den danske Lærebog for hærens menige) og fandtes på hjemmesiden "[Pansarcentralen](#)" (Thorleif Olsson), Uniform m/39.

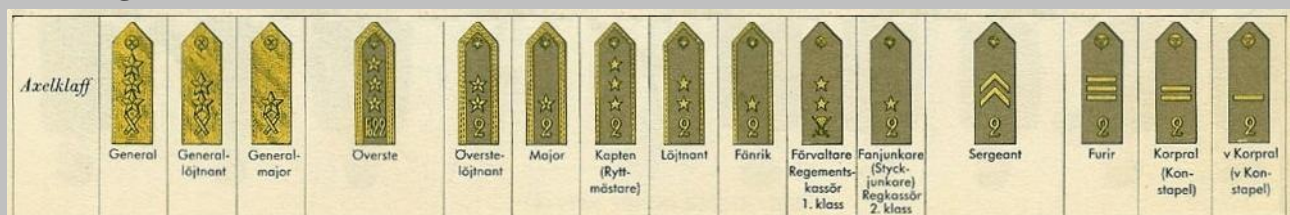

Nogle af disse mærker genkendes fra de tre plancher, som er leveret af Søren. Ikke alle tjenestegrensmærker fremgår af den svenske planche, men til gengæld af Sørens plancher. Den danske Brigaden var primært en infanterienhed, et forstærket infanteriregiment, så ikke alle mærker er relevante i forbindelse med Brigaden.

De svenske mærker fandtes i to størrelser, et større til brug på skulderklapper og et mindre til brug som kravemærker. I hvilken udstrækning den store eller lille udgave af mærkerne blev anvendt, er ikke klart.

På den danske uniform - Uniform 44, svensk model, som den senere blev betegnet - blev de svenske afdelingsmærker båret på skulderklapperne i staben og visse dele af forsyningstropperne (f.eks. Brigadens pressekvarter), mens så vidt vides ikke i kamptropperne (infanteribataljonerne) eller kampstøttetropperne (pionerkommandoet). Visse dele af forsyningstropperne (Motorvognskommandoet og Brandkommandoet) var ved overførslen til Danmark ikke udrustet med Uniform 44, men brugte lærredsjakker og skibukser, og om der er båret afdelingsmærker på lærredsjakkerne vides ikke.

Gradstegn

Den danske Brigade - Uniformer

Supplement om svenske afdelingsmærker og gradstegn

Tilsvarende genfindes flere af de svenske gradstegn som elementer i Brigadens gradstegn i Sørens plancher.

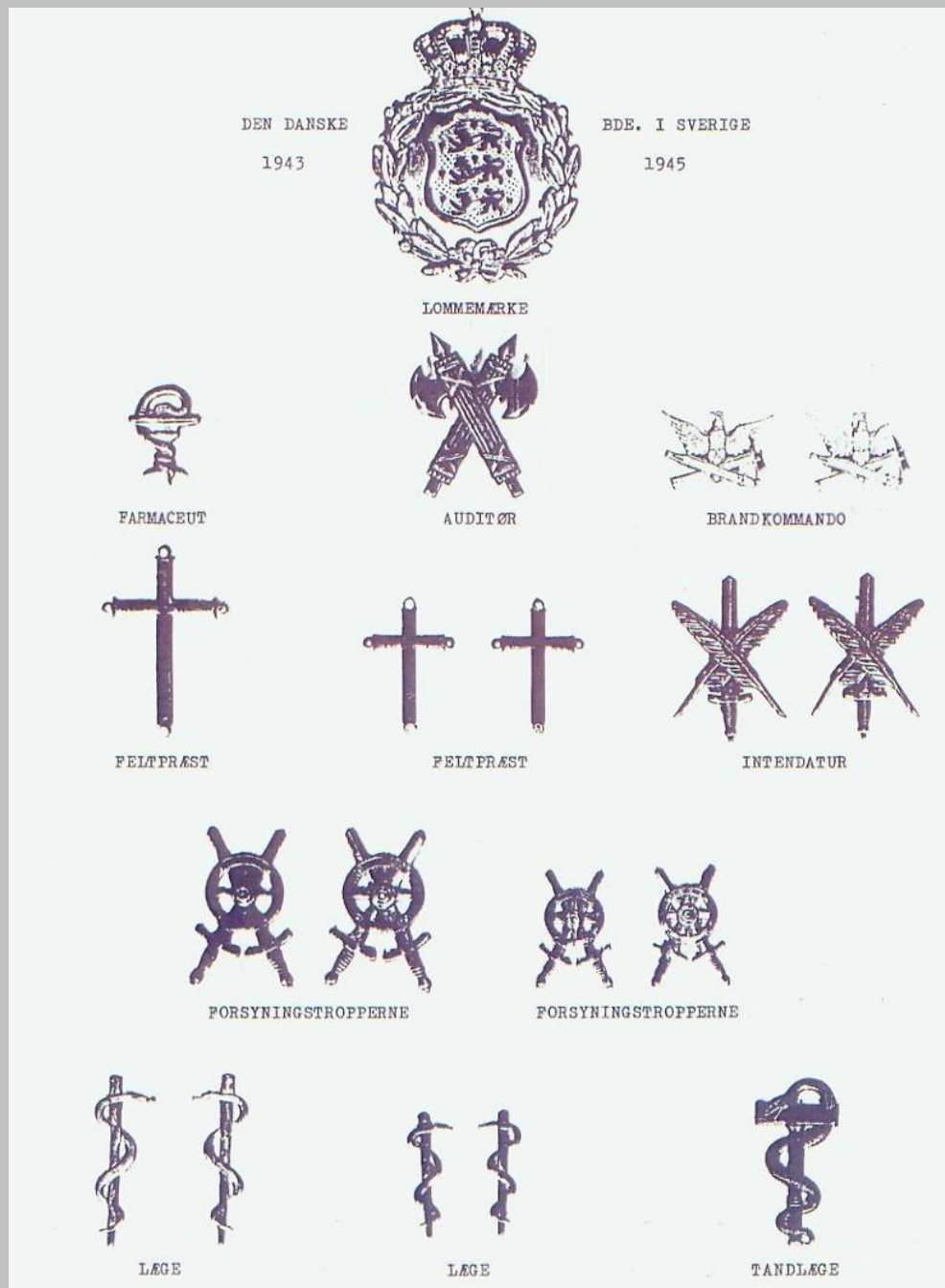
Det var dog ikke således, at Brigaden anvendte de svenske gradstegn direkte, men man brugte elementer af gradstegnene - stjerner, bjælker og vinkler - fra det daværende - og muligvis tidligere - svenske uniformssystem.

Skuldergradstegnene for en oversergent var således to sølvfarvede bjælker, en sergent havde en sølvfarvet bjælke, mens en korporal og en underkorporal bar to henholdsvis en vinkel. Selv om det her ser det ud til, at man i forhold til det svenske system således havde byttet om på sergenter og korporalers gradstegn, må det erindres, at oversergenter og sergenter efter det danske 1923 uniformssystemet anvendte to henholdsvis en bjælke som skuldergradstegn.

Den danske Brigade - Uniformer

Supplement om svenske afdelingsmærker og gradstegn

Planche 1

Farmaceuten indgik i Sanitetskompagniets Feltlaboratorium og Apotek

Den danske Brigade - Uniformer
Supplement om svenske afdelingsmærker og gradstegn

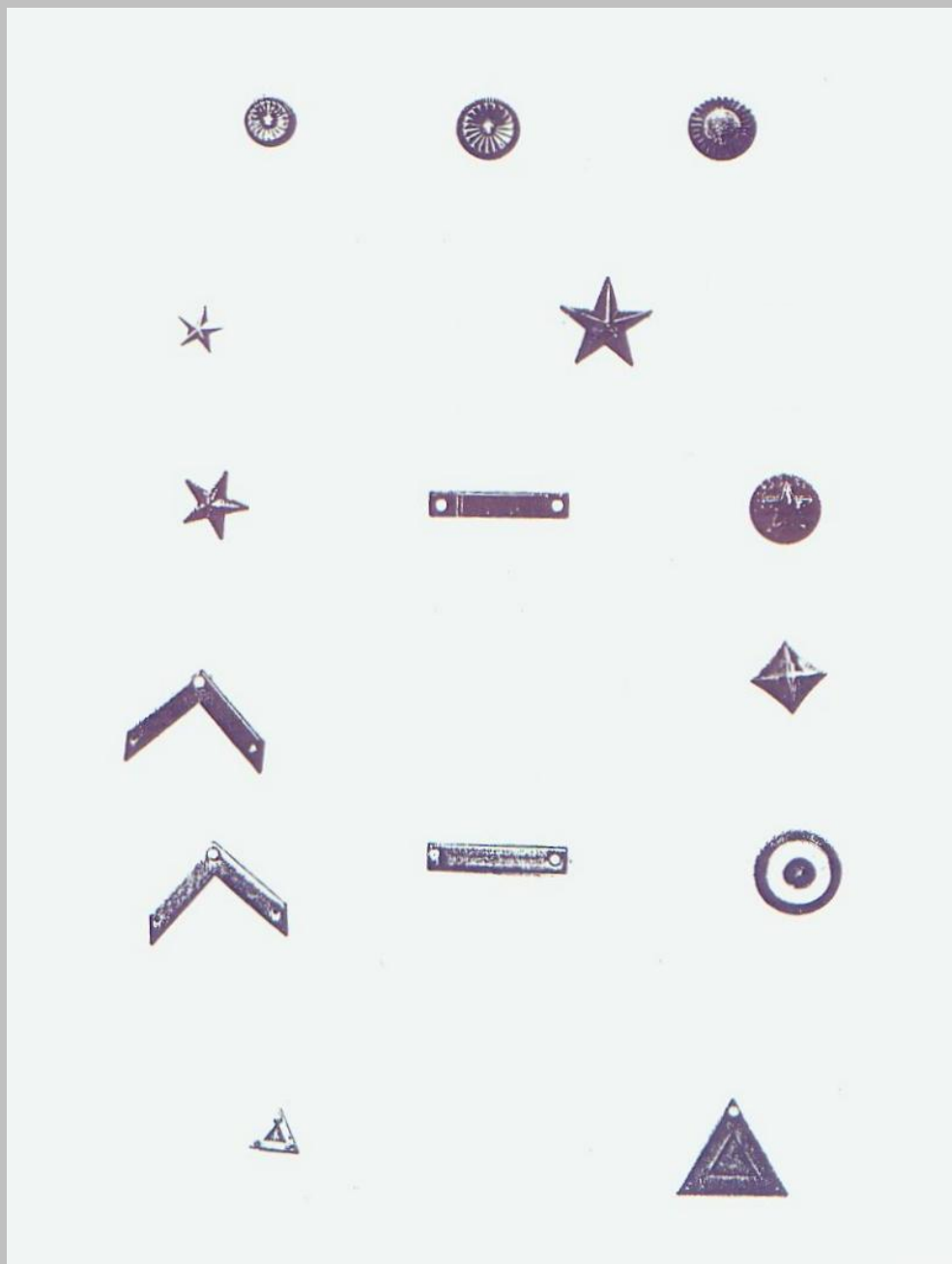
Planche 2

Den danske Brigade - Uniformer
Supplement om svenske afdelingsmærker og gradstegn

Planche 3

Den danske Brigades uniformer og udrustning

Fra [Det svenske Armémuseums samlinger](#)

Uniformsjakke

Uniformsbukser

Skjorte

Slips

Hundetegn

Kappe

Støvler

Gamacher

Felthue

Stålhjelm M/37 med sløringsnet

Patrontaske

Brødpose

Feltflaske

Kogekar

Kogekar

Gasmask

Rygsæk

Feltspade

Gevær M/1896

Gevær M/1896

Dåser med geværolie til M/1896

Bajonet

Bajonetskede

Bajonetholder

Pigtrådssaks

Klatrerøb